

برگرفته از کتاب ادبیات نخبگان نهم

مروّت محمدی، دبیر ادبیات علامه حلی

## قالب: غزل

**لحن عاطفی**، لحن عاطفی با احساسات، عواطف و خواست‌های انسان پیوند دارد و در پهنه‌های گوناگون نظم و نثر، خود را آشکار می‌سازد. این لحن، کاربرد گسترده‌ای در شعر دارد. خوانش متن با این لحن، با کشش آوایی و نرمی آهنگ کلام و تکیه و درنگ‌های مناسب همراه است و با عواطف و احساسات لطیف بازگو می‌شود.

موج‌های پریشان تو را می‌شناسند  
ریگ‌های بیابان تو را می‌شناسند  
زین سبب برگ و باران، تو را می‌شناسند  
هم تمام شهیدان تو را می‌شناسند  
چون تمام غریبان تو را می‌شناسند  
کوچه‌های خراسان تو را می‌شناسند

چشمه‌های خروشان تو را می‌شناسند  
پرش تشنگی را تو آبی، جوانی  
نام تو ز نخست رویش است و طراوت  
هم تو گل‌های این باغ را می‌شناسی  
اینک ای خوب! فصل غریبی سرآمد  
کاش من هم عبور تو را دیده بودم

۱

۵

# تاریخ ادبیات

قیصر امین‌پور در ۲ اردیبهشت ۱۳۳۸ در روستای گتوند (شهرستان امروزی) از توابع شهرستان شوشتر در استان خوزستان به دنیا آمد. دوره راهنمایی و متوسطه خود را در مدرسه راهنمایی دکتر معین و آیت اله طالقانی دزفول گذراند و در سال ۱۳۵۷ در رشته دامپزشکی دانشگاه تهران پذیرفته شد، ولی پس از مدتی از تحصیل این رشته انصراف داد.

دکتر قیصر امین‌پور، تدریس در دانشگاه را در سال ۱۳۶۷ و در دانشگاه الزهرا آغاز کرد و سپس در سال

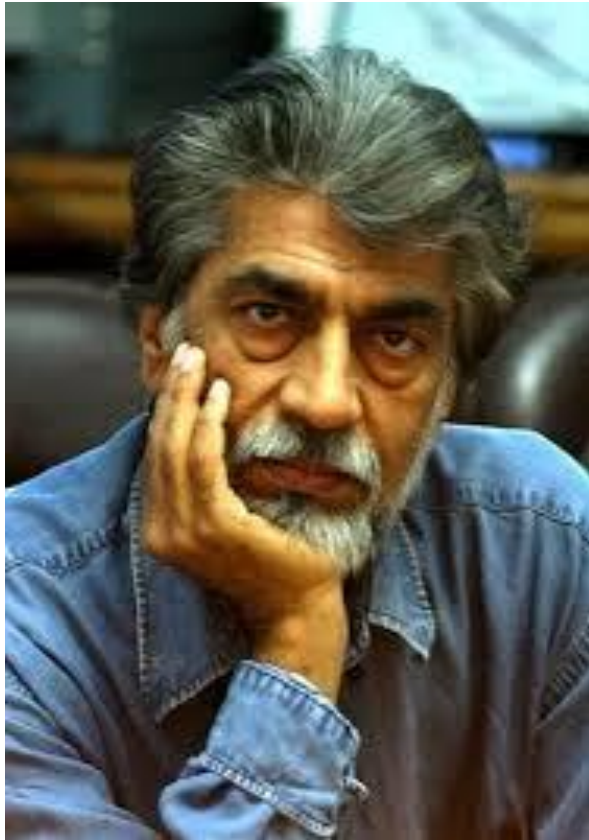
۱۳۶۹ در دانشگاه تهران مشغول تدریس شد. وی همچنین در سال

۱۳۶۸ موفق به کسب جایزه نیما یوشیج، موسوم به مرغ آمین بلورین شد.

دکتر امین‌پور در سال ۱۳۸۲ به‌عنوان عضو پیوسته

فرهنگستان زبان و ادب فارسی برگزیده شد. وی در تاریخ ۸ / ۸ / ۱۳۸۶

بر اثر بیماری کلیه و قلب دار فانی را وداع گفت.



حرف‌های ما هنوز ناتمام.

تا نگاه می‌کنی:

وقت رفتن است

باز هم همان حکایت همیشگی

پیش از آنکه با خبر شوی

لحظه عزیمت تو ناگزیر می‌شود

آی...

ای دریغ و حسرت همیشگی

ناگهان

چقدر زود

دیر می‌شود

قیصر امین پور

از وی در زمینه‌هایی چون شعر کودک و نثر ادبی، آثاری منتشر شده‌است که به آنها اشاره می‌کنیم:  
طوفان در پیرانتز (نثر ادبی، ۱۳۶۵)،  
منظومه ظهر روز دهم (شعر نوجوان، ۱۳۶۵)،  
مثل چشمه، مثل رود (شعر نوجوان، ۱۳۶۸)، بی‌بال پریدن (نثر ادبی، ۱۳۷۰) به قول پرستو (شعر نوجوان، ۱۳۷۵).  
گزینه اشعار (۱۳۷۸، مروارید)  
مجموعه شعر گل‌ها همه آفتابگردان/اند (۱۳۸۰، مروارید)،  
دستور زبان عشق (۱۳۸۶، مروارید) اشاره کرد.

«دستور زبان عشق» آخرین دفتر شعر قیصر امین پور بود که تابستان ۱۳۸۶ در تهران منتشر شد و بر اساس گزارش‌ها،  
در کمتر از یک ماه به چاپ دوم رفت  
مرگ

وی پس از تصادفی در سال ۱۳۷۸ همواره از بیماری‌های مختلف رنج می‌برد و دست کم دو عمل جراحی قلب و پیوند  
کلیه را پشت سر گذاشته بود و در نهایت حدود ساعت ۳ بامداد سه‌شنبه ۸ آبان ۱۳۸۶ در بیمارستان دی درگذشت. پیکر  
این شاعر در زادگاهش گتوند و در کنار مزار شهدای گمنام این شهرستان به خاک سپرده شد.  
پس از مرگ وی میدان شهرداری منطقه ۲ واقع در محله سعادت آباد به نام قیصر امین پور نام گذاری شد.

## معنی واژگان درس سیزده

رخصت: اجازه  
پریشان : آشفته  
خروشان: پر هیاهو  
سر آمد: پایان یافت  
فصل: زمان  
غریبی: بیگانه بودن  
طراوت : شادابی

## توضیحات ادبی درس سیزدهم

**بیت ۱:** چشمه ها و موج های خروشان و پر تلاطم، با تو آشنا هستند.  
چشمه های خروشان، موج های پریشان: استعاره از مردم  
تشخیص: چشمه ها و موج ها می شناسند / مراعات نظیر: چشمه، موج، خروشان / واج آرای: حرف «ش، الف»  
ردیف: تو را می شناسند / قافیه: خروشان، پریشان.

**بیت ۲:** وجود معنوی تو برای انسان های تشنه معرفت، مانند آبی است که هر عطشی را بر طرف می کند. به همین دلیل ریگ های بیابان که مظهر عطش هستند، ارزش تو را می دانند.  
تشبیه: تشبیه امام رضا به آب و جواب / تشخیص: شناختن ریگ / تضاد: پرسش، جواب / مراعات نظیر: ریگ، تشنگی، بیابان / «را»: در مصراع اول، فک اضافه و در مصراع دوم، نشانه مفعول / آب و جواب: مسند  
بیت ۳ جمله است. این بیت می تواند تلمیحی به نماز باران امام رضا (ع) داشته باشد.

**بیت ۳:** ای امام رضا! نام تو اجازه رویدن و شادابی است. به این دلیل عناصر طبیعت مانند برگ و باران که نماد طراوت هستند، تو را می شناسند.

رخصت: مسند / مراعات نظیر: رویش، برگ و باران / تشخیص: مصراع دوم / رویش: اسم مشتق.

## توضیحات ادبی درس سیزدهم

**بیت ۴:** ای امام رضا! تو همه شهیدان را که مانند گل های باغ میهن، هستند، می شناسی و شهیدان هم تو را می شناسند.

**گل ها:** استعاره از شهیدان / **باغ:** استعاره از وطن / **گل و باغ:** مراعات نظیر / **تو:** در مصراع اول نهاد و در مصراع دوم، مفعول.

**بیت ۵:** ای امام خوب ما، زمان غریبی تو به پایان رسید، زیرا تمام انسان های غریب تو را می شناسند.  
**اینک:** قید زمان / **خوب:** منظور، امام رضاست / **فصل غریبی:** اضافه تشبیهی / **سرآمدن:** کنایه از پایان یافتن.

**بیت ۶:** ای کاش زمانی که تو از خراسان عبور می کردی، تو را می دیدم. مردم خراسان که شاهد عبور تو بوده اند، تو را به یاد دارند.

**کاش:** شبه جمله / **تشخیص:** مصراع دوم / **تلمیح:** سفر امام رضا به نیشابور / **کوچه:** مجاز از مردم خراسان.

# میلا دِ گل

قالب: غزل

لحن شاد، در لحن شاد و شوق‌انگیز، شنونده به شادی و نشاط، فراخوانده می‌شود. پس آهنگِ خوانش، باید به گونه‌ای باشد که شنونده، شادابی و خوش‌خبری و بشارت را احساس کند و با حس و حال خواننده و متن، همراه شود.

برخیز که عید می‌کشان آمد  
بر جان جهان، دوباره جان آمد  
سلطان زمین و آسمان آمد  
هشدار که منجی جهان آمد

میلا دِ گل و بهار جان آمد  
خاموش مباش زیر این خرقة  
گلزار زعیش، لاله باران شد  
آماده امر و نهی و فرمان باش

امام خمینی (ره)



## معنی واژگان شعر میلاد گل

می کشان: عارفان

خاموش: ساکت

خرقه: لباس عارفان و درویشان

عیش: شادی و نشاط

گلزار: منظور «جهان»

منجی: نجات دهنده

نهی: منع کردن

هشدار: آگاه باش

## توضیحات ادبی شعر میلاد گل

**بیت ۱:** میلاد حضرت مهدی فرا رسید. بر خیز، زیرا هنگام نشاط و شادابی است.  
گل و بهار جان: استعاره از امام مهدی (عج)/میلاد و بهار: نهاد و هسته / جان و می کشان: قافیه

**بیت ۲:** در زیر این لباس، سرد و ساکت نباش، زیرا تولد امام مهدی (عج) جان تازه ای به جهان بخشیده است.

جناس: جان و جهان / واج آرای: حرف «ج» / جان: به ترتیب متمم و نهاد / دوباره: قید.

**بیت ۳:** تمام جهان به خاطر ولادت امام زمان (عج) شاد و مسرور و لاله باران شد.  
گلزار: مجاز از جهان / سلطان زمین و آسمان: استعاره از امام مهدی (عج) / لاله باران: مسند، کنایه از شادی و سرور / زمین و آسمان: مراعات نظیر و تضاد.

**بیت ۴:** همه برای اطاعت از دستوره‌های او آماده باشید؛ زیرا نجات بخش مردم جهان، به دنیا آمده است.  
تضاد: امر و نهی / هشدار: شبه جمله.

## واژه شناسی

واژه	ریشه	هم خانواده
رخصت	رَخَصَ	ترخیص
تمام	تَمَمَ	اتمام
غریب	غَرَبَ	مغرب
عیش	عَیَشَ	معیشت
سلطان	سَلَطَ	تسلط
نهی	نَهَى	ناهی
منجی	نَجَى	ناجی

## ردیف

به نمونه‌های زیر، توجه کنید:

«شد چنان از تَفِ دل، کام سخنور، تشنه که ردیف سخنش آمده یک سر، تشنه»

(فدایی مازندرانی)

«میلاَد گل و بهار جان آمد برخیز که عید می‌کشان آمد»

(امام خمینی (ره))

«چشمه‌های خروشان تورا می‌شناسند موج‌های پریشان تو را می‌شناسند»

(قیصر امین پور)

در سال‌های گذشته با «ردیف» آشنا شدیم و می‌دانیم کلمه یا کلمه‌هایی که پس از قافیه بیایند و تکرار شوند، **ردیف** نام دارند. ردیف، افزون بر اینکه آهنگ و موسیقی شعر را می‌افزاید؛ پیوندهای جدیدی با واژگان بیت‌ها پدید می‌آورد و ظرفیت معنایی شعر را افزایش می‌دهد. ردیف گاهی اسم، فعل، صفت و... است؛ گاهی نیز به شکل عبارت، می‌آید؛ مانند:

«احوال گل، ز خار **پرس** و ز من **مپرس** نالیدن از هزار **پرس** و ز من **مپرس**»

(فدایی مازندرانی)

«لاله دیدم، روی زیبای **تو ام** به یاد شعله دیدم، سرکشی‌های **تو ام** **آمد** به یاد»

(رهی معیری)

## چند نکته پیرامون ردیف

- ۱- به شعری که ردیف داشته باشد، « شعر مُردّف » می گویند.
  - ۲- ردیف، گاهی یک کلمه یا بیش از یک کلمه و حتی یک جمله است.
  - ۳- کلمه هایی که ردیف قرار می گیرند، می توانند نقش های مختلف دستوری مانند نهاد، مفعول و... داشته باشند.
  - ۴- از نظر نیما یوشیج، پدر شعر نو، شعر بدون قافیه و ردیف، مانند انسان بدون استخوان است.
  - ۵- ردیف در انواع قالب ها به کار می رود و بر زیبایی شعر می افزاید، اما به طور ویژه در قالب قصیده و غزل، کاربرد بیشتری دارد.
  - ۶- ردیف باید کاملاً جدا از کلمه قافیه باشد. گاهی پایان دو کلمه هم قافیه مانند هم است که ردیف محسوب نمی شود.
- |                         |                         |
|-------------------------|-------------------------|
| از ظلمت خود رهایی ام ده | با نور خود آشنایی ام ده |
| قافیه ردیف              | قافیه ردیف              |

## پرسش های چهارگزینه ای درس سیزدهم

۱- بیت « اینک ای خوب، فصل غریبی سر آمد  
کدام گزینه مرتبط است؟

- الف) گلزار زعیش لاله باران شد
- ب) محمد، کآفرینش هست خاکش
- ج) آه و افسوس از آن روز که در دشت بلا
- د) دارم به سر همیشه، هوای هوای توس

چون تمام غریبان تو را می شناسند» با بیت

سلطان زمین و آسمان آمد  
هزاران آفرین بر جان پاکش  
بود آن خسرو بی لشکر و یاور تشنه  
خواهم همی زبخت، رضای رضای توس

۲- در کدام گزینه، تشخیص، وجود ندارد؟

- الف) پرسش تشنگی را تو آبی، جوابی
- ب) نام تو رخصت رویش است و طراوت
- ج) اینک ای خوب فصل غریبی سر آمد
- د) کاش من هم عبور تو را دیده بودم

ریگ های بیابان تو را می شناسند  
زین سبب برگ و باران تو را می شناسند  
چون تمام غریبان تو را می شناسند  
کوچه های خراسان تو را می شناسند

۳- در کدام بیت، ردیف وجود دارد؟

- الف) پدر با پسر یکدیگر را کنار
- ب) عشق شوری در نهاد ما نهاد
- ج) گلاب است گویی به جویش روان
- د) آتش است این بانگ نای و نیست باد

گرفتند و کرده غم از دل کنار  
جان ما در بوته سودا نهاد  
همی شاد گردد زبویش روان  
هرکه این آتش ندارد، نیست باد

۴- در کدام بیت ردیف وجود ندارد؟

- (الف) عیب کسان منگر و احسان خویش  
(ب) گرم شو از مهر و ز کین، سرد باش  
(ج) درد ستانی کن و درمان دهی  
(د) هر که به نیکی عمل آغاز کرد

- دیده فرو بر به گریبان خویش  
چون مه و خورشید جوان مرد باش  
تات رسانند به فرمان دهی  
نیکی او روی بدو باز کرد

۵- بیت « گلزار زعیش لاله باران شد  
می کند؟

- (الف) ولادت پیامبر(ص)  
(ج) عید نوروز

سلطان زمین و آسمان آمد»، به چه واقعه ای اشاره

- (ب) ولادت امام زمان (عج)  
(د) ولادت حضرت علی

۶- در بیت « خاموش مباش زیر این خرقة  
به ترتیب چه نقشی دارد؟

- (الف) متمم، نهاد  
(ب) متمم، مسند

بر جان جهان، دوباره جان آمد» واژه « جان »

- (ج) نهاد، نهاد  
(د) متمم، مفعول

۷- نوع ترکیب، در کدام گزینه، با سایر گزینه ها متفاوت است؟

- (الف) فصل غریبی  
(ب) عید می کشان  
(ج) خرقة آسمانی  
(د) جان جهان

ریگ های بیابان تو را می شناسند» با

۸- مفهوم بیت « پرسش تشنگی را تو آبی، جوابی کدام گزینه تناسب کمتری دارد؟

الف) امام رضا، حاجت نیازمندان را می دهد.

ب) تو پاسخی برای هر پرسش هستی.

ج) تو برای بیابان، مانند آب هستی.

د) تو تشنگان معرفت را سیراب می کنی.

۹- در کدام گزینه، « را » نشانهٔ مفعول نیست؟

الف) پرسش تشنگی را تو آبی، جوابی

ج) هم تو گل های این باغ را می شناسی

ب) چون تمام غریبان تو را می شناسند

د) کاش من هم عبور تو را دیده بودم

۱۰- هستهٔ گروه اسمی در عبارت « نام تو رخصت رویش است و طراوت » در کدام گزینه آمده است؟

الف) نام، رویش

ج) رخصت، رویش

ب) نام، رخصت

د) نام، طراوت



## پاسخ تشریحی پرسش های درس سیزده

۱- د) هر دو بیت، در مدح امام رضا سروده شده است.

۲- ج) در سایر گزینه ها، مصراع دوم تشخیص دارد.

۳- ب) در این گزینه، نهاد، در هر دو مصراع به معنای قرار دادن، به کار رفته است. کنار به معنای « آغوش»

و « دور کردن»، روان به معنای «جاری شدن» و «روح و روان» به کار رفته است. نیست باد به معنای «باد از عناصر طبیعت» و «نابود شدن» به کار رفته است.

۴- ج) درمان دهی و فرمان دهی، قافیه هستند.

۵- ب) این بیت به ولادت امام زمان، اشاره دارد.

۶- الف) «جان» ابتدا نقش متممی دارد و در جمله «جان آمد» نهاد است.

۷- ج) سایر ترکیب ها، اضافی هستند.

۸- ج) سایر گزینه ها، ارتباط بیشتری با بیت مورد نظر دارد.

۹- الف) «را» در این گزینه، حرف اضافه و به معنی «برای» است.

۱۰- ب) نام و رخصت، هسته، هستند.

آمده‌ام، آمدم ای شاه پناهم بده

خط امانی ز گناهم بده

ای حرمت ملجأ درماندگان

دور مران از در و راهم بده

ای حرمت ملجأ درماندگان

دور مران از در و راهم بده

لایق وصل تو که من نیستم

لایق وصل تو که من نیستم

اذن به یک لحظه نگاهم بده

**خواننده:** استاد علی محمد کریم خانی

**شعر:** حبیب الله چایچیان